

Eski Kürt Alfabetesi

WisifZozanî

En Eski Kürt Alfabetesi

Wisif Zozanî

1-Kürdlerin Kökeni

Kürdler, Kuzeyde Azerbaycan'dan, Doğuda Hazar Denizi, Fars ve Huzistan'ı kapsayan Güney Batı İran'a, Güneyde Basra Körfezi'nden, Batıda ise Fırat Nehrine kadar uzanan coğrafyanın en kadim sakinleri arasında yer almaktadırlar. Mezopotamyanın kadim sakinleri Kürdlerin adı, dili ve ana vatanları hakkında çağlar boyunca farklı tezler ileri sürülmüştür. Fakat bu tezler çoğu zaman efsanelere dayanan ve mitolojileri bile aşan hurafelere vardırılmıştır.

Modern çağ akıl, bilim ve kritiğin öncelendiği bir yüzyıl olması hasebiyle bu tür tezlere itibar etmemeyi aksine bilimsel yöntemlerle bu ulusun tarihini, dilini ve etnografyasını ortaya koymayı zorunlu kılan bir çağdır. İşte bu etkenlerden hareketle Kürdlerin kökeni, anavatanı ve dili üzerinde yaptığımız araştırmalar sonucunda önemli sonuçlara ulaştık. Tabii ki sosyal bilimler durağan değil aksine sürekli bir devinimi bünyelerinde barındırırlar. Ulaşılan neticeler kesin konuşmak için yeterli olmamakla birlikte bu alanda yeni çalışmaya zemin oluşturulması

açısından temel görevi görmektedir. Öte yandan Kürdolojinin ana problemleri arasında da yer alan bu konulara katkı sunmak düşüncesiyle bu çalışma kaleme alınmıştır. Konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar yahut ileri sürülmüş tezler ve tartışmalar üzerinde durmaktan ziyade ele geçen materyali yarı işlenmiş bir şekilde konunun muhataplarına sunuyoruz.

Kürdlerle ilgili yazıldığı bilinen en eski eser **Ebu'l-Hasan el-Medaini** (ö. 840) tarafından kaleme alınmış ve İslam'ın yayılmaya başladığı dönemde, Kürdler ve İslam ordusu arasında meydana gelmiş olan savaşları anlatan *el-Qila' wel-Ekrad* (Kaleler ve Kürdler) isimli eserdir.¹ Günümüze ulaşmayan bu eserden Taberi yararlanmıştır.

Kürdler hakkında yazılan en eski eserlerden biri de Tarih, Botanik, Dil ve Astronomi gibi bilimlerde derin bilgiye sahip olan **Ebu Hanîfe ed-Dînewerî** (ö. 895)'ye aittir. Dineweri, *Ensabu'l-Ekrad* (Kürdlerin Soykütüğü) isimli eserinde Kürdlerin kökeni ve soyu ile ilgili araştırmalarını bir araya getirmiştir. Eserin varlığı ise kendisinden çok sonra yaşamış yazarlar tarafından yapılan alıntılar sayesinde öğrenilmiştir.² Henüz herhangi bir nüshası günümüze ulaşmayan bu eserin, Kürdlerin kökeni ve dillerine dair önemli bilgileri içerdiği muhakkaktır. Rus Oryantalist Romaskevic yaptığı araştırmalar sonucunda Saint-Petersburg Asya Müzesi'nde *Risaletu Ensabi'l-Ekrad* isimli bir eser gördüğünü söylemesine rağmen bunun kime ait olduğunu kaydetmez.³

Bu başlık altında **Muhammed Efendi eş-Şehrezori** (ö. 1667) tarafından bir eserin kaleme alındığı bilinmektedir.⁴ Romaskevic'in bahsettiği yazmanın bu yazara ait olma ihtimali ile beraber Dineweri'ye ait olması da mümkündür. Bu elyazması incelendikten sonra konu netliğe kavuşacaktır. Şehrezori, ayrıca Arapça bir Kürd Tarihi kaleme aldı. *Tarixu Kurdistan* adını taşıyan bu eser Irak'ın Samerra kentindeki

¹ İbnu'n-Nedim, *Kitabu'l-Fihrist*, thk. Rıza Teceddüd, Tahran 2003, s. 116

² Baba Merdux Ruhani, *Tarix-i Meşahir-i Kurd*, 1995, c. 3, s. 87

³ Romaskevic, *Melanges Asiatique, New Serie, Petrograd 1918, s. 392* (Minorsky, Kürtler ve Kürdistan, İstanbul 2004, s. 106'dan aktararak)

⁴ Zebidi, "Kurd", *Tacu'l-Arus*,

Askeriyyin Kütüphanesi'ndedir. 1113/1701 yılında kopya edilmiş olan nüsha 270 varak 540 sayfadır.⁵

Kürdler hakkında eserlerinde yer veren en eski yazarlara gelince bunlar arasında muhakkak ki **Mesudi** ilk sıralarda yer alır. Nitekim o *Murucu'z-Zeheb we Ma'dinu'l-Cevahir* ve *et-Tenbih we'l-İşraf* isimli eserlerinin her ikisinde de Kürdlere yer vermiştir.⁶

“ Kürdlerin soyları ve kollarına gelince; insanlar onların kökeni konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

Bir görüşe göre Dahhak isimli kralın sırtında yılan benzer iki tane çıkıntı çıkmıştı. Bu yılan benzer çıkıntılar sadece insan beyniyle besleniyordu. Dahhak bu uğurda çok sayıda Fars öldürdü. Dahhakın veziri hergün bir erkek ve bir koç kesiyor, beyinlerini birbirine karıştırıyor ve Dahhakın sırtındaki bu iki yılan benzer çıkıntıya sürüyordu. Kurtulanlar da dağlara kaçıyorlardı. Burada yalnız başlarına yaşamaya başladılar ve çoğaldılar. İşte Kürdlerin kökeni bu olaya dayanır. İşte Kürdler dağlara kaçan bu insanların soyundandırlar. Zamanla kollara ayrıldılar.”⁷

Mesudi, Kürdlerin kökeni ile ilgili olarak ileri sürülen bütün görüşleri kaydettikten sonra kendi görüşünü de söyler. *“Kürdlerin kollarına gelince ise bunlar Dinewer ve Hemedan şehirleri arasındaki bölgede yaşayan Şohcan, Azerbaycan bölgesindeki Kinkewer bölgesindeki Macurdan, Hezbaniler, el-Cibal denilen Zağros Dağlarında Şadincan, Lur, Madincan, Mezdincan, Barisan, Xali, Cabarqi, Cawani, Mistegan, Şam bölgesindeki Dünbüliler, Yakubiler, Musul ve Cudi Dağı eteklerinde yaşayan Hristiyan Cozkan aşiretleridir. Kürdler içerisinde Hz. Osman'ı suçlayan bir grup Harici de vardır.”⁸*

Mesudi, Kürdlerle ilgili olarak mitolojiye varan akıl almaz söylencelere bile yer verdikten sonra kendi kanaatini belirtir. Ona göre Kürdler Kuzey Mezopotamya'nın ünlü Arap kabileleri Mudar ve Rebia'ya mensupturlar. Fakat gerek Mesudi ve gerek o dönemdeki bir çok yazar arasında yaygınlık kazanmış hatta bazı Kürdler tarafından bile benimsenmiş gibi görünen bu algının, Arap olmayan Müslümanların

⁵ Görgis Avvad, *Mazi'l-Ekrad ve Hadiruhum fi'l-Mesadiri'l-Arabiyyeti'l-Qadime ve'l-Hadise*, Bağdat 1991, s. 35

⁶ Mesudi, *Murucu'z-Zeheb Madinu'l-Cevahir*, thq. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Kahire, c. 2, s. 122

⁷ Mesudi, s. 122-123

⁸ Mesudi, s. 124

itibar kazanma düşüncesinden hareketle oluşmuş veya oluşturulmuş olduğu düşüncesindeyiz. Nitekim Arap olduğunu iddia eden Kürdlere günümüzde bile rastlamak mümkündür.

2- Kürdlerin lkesi

Kürdlerin yaşadıkları en eski ana vatanları ve tarih içerisinde yaşadıkları ülkeler yeterince bilinmemektedir. En meşhur kanaat onların Mezopotamyanın yerli halkları arasında olduğudur. Kuşku yok ki Kürdlerin tarih içerisinde yalnızca Mezopotamya'da yaşadıkları söylenemez. Çünkü yaptığımız araştırmalarda Kürd coğrafyasının daha geniş bir bölgeyi kapsadını gördük. Özellikle Batı İnan'ın Kürdlerin önemli yerleşim yerleri arasında olduğu kaynaklar tarafından dile getirilir. Çoğunlukla dağlık olan bu coğrafyada yaşam koşulları tabii ki zordur. Mesudi, Kürdlerin bu etin coğrafyada yaşamı kendi istekleriyle tercih etmediklerini bilakis maruz kaldıkları zulüm ve baskıdan dolayı dağlara çekilmeye mecbur kaldıklarını ifade eder.

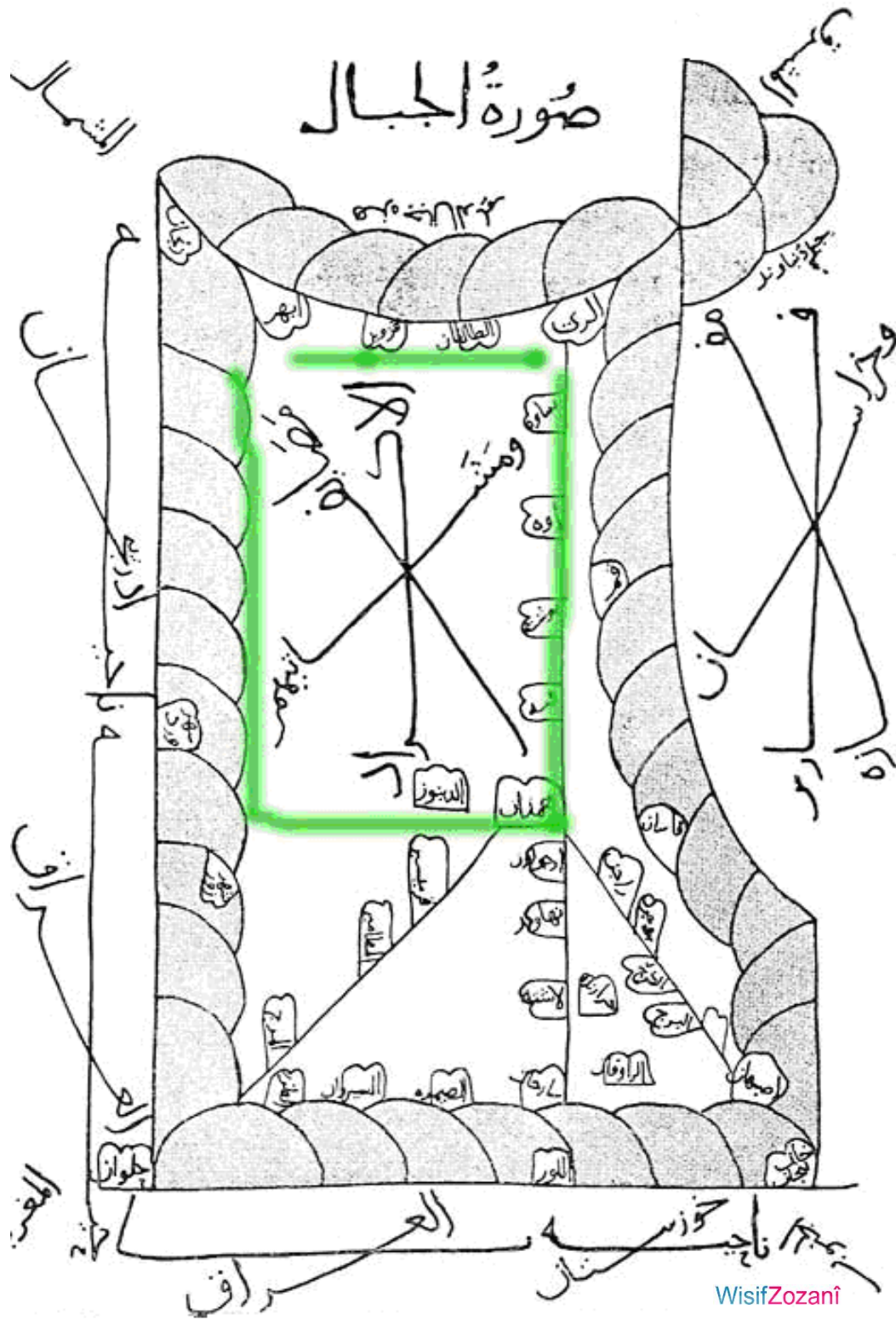
Kürdlerin yaşadıkları coğrafya ilgili araştırmalar yapan bilginlerin en önemlisi kuşkusuz **İbn Hawqal**'dır. Aslen Nusaybin'li olan bu yazar Kürdlerin yaşadıkları coğrafya ile ilgili çok önemli bilgiler verir. İbn Hawqal, *Suretu'l-Ard* (Yeryüzünün Őekli) isimli eserinde en eski Kürdistan haritasını resmeder. İbn Hawqal *el-Cibal* denilen Zağros Dağları arasında kalan geniş bölgeyi kapsayacak Şekilde *Mesayifu'l-Ekrad we Meşatihim* (Kürdlerin Yaylak ve Kışlakları) adı altında Kürd coğrafyasına yer verir. Bu haritadan hareketle Kürdlerin

anavatanlarından birinin Zağros Dağları olduğu kesinlik kazanmaktadır.⁹ İbn Hawqal, Zağros Dağlarında yaşayan Kürd aşiretleri arasında *Humeydi, Lari, Hezbani* ve *Mihrani* gibi önemli aşiretleri sayar.¹⁰

---

⁹ İbn Hawqal, *Suretu'l-Ard*, ed. J. H. Kramers, Brill 1939, s. 356

¹⁰ İbn Hawqal, s. 370

Orijinal Nüshası Topkapı Sarayı Kütüphanesi 3346 Numarada Kayıtlı İbn Hawqal'ın *Suretu'l-Ard* İsimli Eserinde Kürd'lerin Ülkesinin Gösterildiği *El-Cibal/Zağros Dağları*'nı Gösteren 1086 Tarihli En Eski Kürdistan Haritası

Kürdlerin yaşadıkları coğrafya hakkında bilgi veren bir diğer bilgin Türk Dili uzmanı **Qaşgarlı Mahmud**'dur. Qaşgarlı Mahmud, *Diwanu Luğati't-Türk* isimli meşhur Türkçe-Arapça sözlüğünde çizdiği dünya haritasında Şam Azerbaycan, Irakeyn (Irak-ı Arap ve Irak-ı Acem), Mısır ve Hicaz Yarımadası arasında kalan bölgeyi *Ardu'l-Ekrad* (Kürdlerin Ülkesi/Kürdistan) olarak isimlendirir. Tarif edilen bu yer tam olarak Mezopotamya'yı kapsamaktadır. Böylelikle Mezopotamyanın Kürdlerin en eski yurtlarından biri olduğu kesinlik kazanmaktadır.

WisifZozanî

Qaşgarlı Mahmud'un *Diwanu Luğati't-Türk* isimli eserinde yer alan dünya haritasında Mezopotamya'yı da kapsayan *Ardu'l-Ekrad* (Kürdlerin Ülkesi/Kürdistan) gösteren bölüm

İbn Hawqal'ın Kürdlerin anavatanı olarak saydığı yerlerden bir diğeri de Fars Körfezi'dir. İbn Hawqal burada yaşayan Kürdlerin, *Zemm* dedikleri bir sosyal örgütlenmeye sahip olduklarını söyler. Her bir *Zemm'e* ait köyler ve şehirler vardır. Bütün bu yerlerin vergisini bir Kürd yönetici toplar. Bu kişi kendisine bağlı yerlerin yararını gözetmek, kervanları güvenli bir şekilde geçirmek, bu amaçla yol güvenliğini sağlamak, bağlı buldukları sultanın işlerini yürütmek ve emirlerini uygulamakla sorumludur. Bu Zemmler birer federal idare birimleridir. Bunlar arasında *Remican* diye meşhur olan *Ciloyeh'in* *Zemm'i*, Şehriyar'a ait *Mazincan Zemmi*, Salih oğlu Hüseyine ait *Diwan Zemmi*, Leys oğlu Ahmed'e ait *Lewalacan Zemmi*, *Kariyan Zemmi* gibi önemli Zemmleri sayar. Daha sonra Fars bölgesindeki Kürd aşiretlerini sıralar. Bunlar ise, *Kirmani*, *Ramani*, *Meyden*, *Beqili*, *Bendazmehri*, *Sebbahi*, *İshaqi*, *Azırgani*, *Suhreki*, *Temadehni*, *Ziyadi*, *Sehrewi*, *Bendazqi*, *Xusrewi*, *Zenci*, *Safari*, *Şehyari*, *Mihreki*, *Mubareki*, *İstamehri*, *Şahewi*, *Furati*, *Selmoni*, *Syari*, *Azaddoxti*, *Muttalibi*, *Memali*, *Lari*, *Berazdoxti*, *Şahkani* ve *Celili* Aşiretleridir.

İbn Hawqal Kürd, Aşiretlerinin bu saydıkları ile sınırlı olmadıklarını daha fazla olduklarını, yaklaşık olarak yüz tane aşiretin bulunduğunu kendisinin ise sadece otuz civarında aşireti saydığını söyler. Şayet Zekât Divanları incelenirse bu sayının artacağını söyler. Zira bu arşivlerde bölgede yaşayan Kürd aşiretleri ve sayıları hakkında istatistiksel veriler mevcuttu. Ona göre burada yaşayan Kürdler toplam 500 bin eve sahiptirler. Her bir aşirette bin tane atlı vardı. Yaz ve kış beraber sürülerine mera bulmak için yaylak ve kışlaklara çıkarlardı. Soğuk bölge sınırlarında yaşayanlarda bu tarz bulunmazdı. Burada yaşayan Kürdler koyun ve katır beslerlerdi. Deve onların bulunduğu bölgede çok azdı. Kürdler binek olarak çoğunlukla katırlara binerlerdi. Yaşam tarzı olarak Araplara benzerler.¹¹

Yukarıda verilen kayıtlar daha çok İran Kürdleri için geçerlidir. Çünkü İran Kürdleri göçebe yaşam sürerken Mezopotamya Kürdleri ise yerleşiktiler. Bu nedenle Kürdlerin tarih içerisinde kurdukları devletlerin büyük çoğunluğunun Mezopotamya ve civarında olduğu görülmektedir.

---

¹¹ İbn Hawqal, 269-271

Mezopotamya Kürdleri daha çok tarım, botanik ve sanat alanında daha ileri bir seviyedeydiler. Bu durum yerleşik olmanın sonucudur.

3-Kürdlerin Dili ve Alfabetesi

Kürdlerin dili edebiyatı yazısı ve kullandıkları alfabe hakkında yeteri kadar araştırma yapılmadığı gibi maalesef ispatlanmamış tezler irdelenmeden sorgulanmadan kabul görmektedir. Kanaatimizce bu yaklaşımın temelinde kolaycılık yatmaktadır. Konuyu etraflıca araştırmak konuyla ilgili dokümanları toplamak ve analiz yapmak yerine daha önce ileri sürülmüş ve kulağa da hoş gelen tezler kabul edilmektedir. İşte bu eksiklikten hareketle yaptığımız araştırma neticesinde Kürd diliyle ilgi çok önemli ilgi ve belgelere ulaştık. Kürd dilinin yok sayıldığı ve başka dillere yamandığı ve komşu dillerden derlendiği yönündeki iddiaların dillendirildiği bu günlerde ortaya çıkan bu belgeler oldukça anlamlı olacaktır kanısındayız.

Mesudi, Kürdler hakkında bilgi verdikten sonra Kürdce hakkında da, Kürdler Araplar ve Farslara komşu olarak yaşadılar. Onların dillerinden etkilendiler. Dillerine birçok yabancı kelime girdi. Kürdlerin her bir kolunun kendine özgü bir dili vardır, der.¹²

Bununla beraber Kürdlerin hangi alfabe kullandıkları hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Bilinen tek şey İslamiyeti kabulden

---

¹² Mesudi, s. 122

sonra Farslar ve Türkler gibi milletlerin gibi onların da Arap alfabesini kullandıkları yönündedir. Nitekim şu anda bilinen en eski Kürd edebiyat eserleri bu alfabe ile kaleme alınmıştır. Burada akla gelen soru tabii ki İslamdan önce Kürdlerin hangi alfabeyi kullandığı sorusudur. İşte bu sorunun cevabını ünlü Keldani bilim adamı İbn Wahşiyye tarafından kaleme alınan antik alfabelerle ilgili eserde buluyoruz.

Tam adı *Ebubekir Ahmed b. Ali b. Qays b. Muxtar b. Abdulkerim b. Harşiyya b. Bedniyya b. Bernatiyya b. Alatiyya el-Kesdani* olan İbn Wahşiyye, Kufe'ye yakın bir kasaba olan *Qissin* ve *Cünbûla* şehirlerine mensuptur. Keldanilerin önde gelen ilim adamlarındandır. Sihir Tılsım, Kimya, Antropoloji, Ziraat, Dinler Tarihi, Mühendislik gibi alanlarda derin bilgi sahibiydi. Öte yandan Abbasiler döneminde önemli tercüme faaliyetlerinin içerisinde yer alanlardan biriydi. Keldanice ve Kürdce'den birçok eseri Arapçaya çevirdi. Doğum tarihi bilinmeyen İbn Wahşiyye 908 yılında öldü.¹³

İbn Wahşiyye Antik dönemde kullanılan alfabelere dair kaleme aldığı *Şewqu'l-Müsteham Fi Marifeti Rumuzu'l-Aqlam* (Kalemlerin Sembollerini Öğrenmeye Tutkun Kimsenin Arzusu) adlı eserinde yer verdiği alfabeler arasında Kürd alfabesi de yer almaktadır. İbn Wahşiyye konu ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “ *Keldaniler kendi dönemlerinde bilim, felsefe ve teknik alanda insanların en bilgilileriydi. Antik dönem Kürdleri onlarla rekabet içinde ve onlara özenmeye çalışıyorlardı. Fakat bu iki milletin arasındaki mesafe yer ile gök kadardır. Bununla beraber antik dönem Kürdlerinin önde oldukları bilim dalları Tarım ve Botanik gibi tabiat bilimleriydi. Kürdler kendilerinin Pinoşad'ın soyundan geldiklerini iddia ederlerdi. Hz. Âdem'e nisbet edilen Tarım Kitabı, Safaris ve Kosami'ye ait kitaplar onların sıkça başvurduğu kitaplardı. Kürdler Yedi Kitabın yanı sıra Dewanay'a ait Mushafın kendilerinde olduğunu, sihir ve büyü ilimlerinde bilgi sahibi olduklarını iddia ederlerdi. Fakat kanaatimce durum böyle değildir. Çünkü bu bilim ve sanatlar Kürdler Keldaniler aracılığıyla ulaşmıştır. Keldaniler bu bilimlerde Kürdlerden önce*

¹³ Hayatı ve eserleri için daha geniş bilgi için bkz. İbnu'n-Nedim, *Kitabu'l-Fihrist*, thq. Rıza Teceddüd, Tahran 2003, 305, 372, 379, 419-424; İbnu'l-Ekfani, *İrşadu'l-Qasid İla Esna'l-Meqasid*, thq. Mahmud Fahvi, Beyrut 1998, 68, 70, 73

gelirler. Bu nedenle Keldaniler ve Kürdler arasında bu konuda geçmişten gelen bir düşmanlık ve çekememezlik vardır.”¹⁴

İbn Wahşiyye böylece mensubu bulunduğu Keldanilerle Kürdler arasında süregelen bir mücadele ve rekabetten söz etmektedir. Gerçekten de Keldaniler bilim alanında çok ileri oldukları gibi köklü geçmişleriyle de Mezopotamyanın en eski milletlerdendir. Bu millet içerisinde çok sayıda bilim adamı filozof, din adamı yetişmiştir. Astronomi ve Matematik alanında da derin bilgiye sahiptiler.¹⁵

İbn Wahşiyye daha sonra Kürd alfabesiyle yazılmış eserlerin varlığından hatta bir defasında 30’a yakın Kürdce kitap gördüğünden şöyle söz eder: “ Antik dönem yazılarından bir diğeri de bünyesinde başka alfabelerde bulunmayan farklı harfler bulunan ve Kürdlerin iddiasına göre ataları Pinoşad ve Masi es-Sorati’nin kendi eserlerini kaleme aldıkları alfabelerdir. Burada Arapça karşılıklarını bulamadığımız bazı harflerin başka alfabelerde benzerlerini bulamadık. Gerçekten bu alfabe oldukça ilginç ve değişik bir alfabelerdir. Ben Bağdat’tayken bir lahit içerisinde bu alfabeyle yazılmış 30’a yakın kitap gördüm. İşte bu, söz konusu alfabelerdir.”¹⁶

İbn Wahşiyyenin gördüğü bu kitaplar acaba kim tarafından ve hangi konularda yazılmıştı? Bu sorunun cevabını kısmen de olsa yine kendisi verecektir.

“Şam’da bu alfabeyle yazılmış iki tane kitabım vardı. Biri üzüm bağları ve hurma ağaçlarının dikimi ile ilgiliydi. Diğeri ise su kaynaklarının tesbiti, kaynağı belli olmayan pınarların kaynaklarını bulma ve yüzeye çıkarma yöntemleri ile ilgiliydi. Ben bu kitapları Kürd dilinden Arap diline tercüme ettim. Bunu yapmaktaki amacım insanların bu eserlerden yararlanmalarını sağlamaktı.”¹⁷

¹⁴ İbn Wahşiyye, *Şewqu’l-Müsteham Fi Marifeti Rumuzu’l-Aqlam*, thq. İyad Xalid et-Tebba, Beyrut 2003, 202-203; İbn Wahşiyye en-Nıbtı, “Şewqu’l-Müsteham Fi Marifeti Rumuzu’l-Aqlam” *En-Nedwetü’l-Alemiyyeti’s-Samine Li Tarixi’l-Ulum İnde’l-Arab*, idad, Yahya Mir Alem, Muhammed Hassan et-Tayyan, Muhammed Mir Ayati, Kahire 2004, s.9-11, 19-23

¹⁵ Qadı Said el-Endelüsi, *Tabaqtu’l-Umem*, thq. Hüseyin Munis, Qahire 1993

¹⁶ İbn Wahşiyye, s. 204

¹⁷ İbn Wahşiyye, s. 205

İbn Wahşiyye'nin Kürdce'den çevirdiği eserlerin Arapça isimleri ise şunlardır:

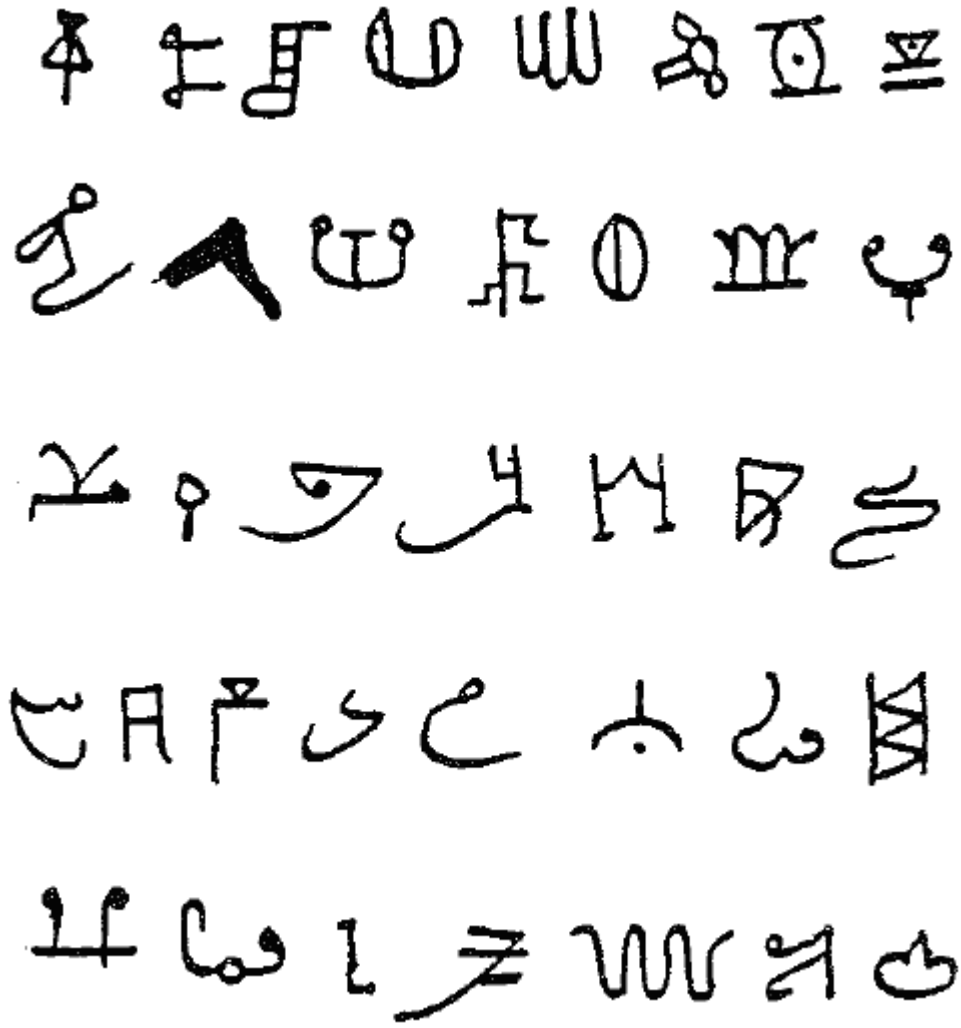
-Eflahu'l-Kermi we'n-Naxl

-İlelu'l-Miyah we Keyfiyyetu İstixraciha we İstinbatiha mine'l-Eradi'l-Mechuleti'l-Asl.

Kürdlerin Botanik alanında yaptıkları araştırmalar erken bir dönemde literatüre yansımıştır. Nitekim yukarıda da kendisinden bahsedilen Ebu Hanife ed-Dinewerî, bilinen en eski Botanik Ansiklopedilerinden biri olan *Kitabu'n-Nebat*'ı kaleme aldı. Bu kitabı inceleyen ve yayınlayan **Muhammed Hamidullah**, kitaptaki bitki isimlerinin Arapça ve Farsça olmayan başka bir dilde yazıldığını söyler. İlk etapta Grekçe olduğunu düşünmüş. Çünkü Müslümanlar botanik eserlerini Grekçe yazılmış Dioskorides'in Süryanice çevirilerinden Arapça'ya aktarmıştı. Bu nedenle Grekçe bitki isimlerinin kullanımı Müslüman botanik alimleri arasında yaygınlık kazanmıştır. Hamidullah, Dioskoridesle yaptığı mukayeseden sonra bu isimlerin Grekçe olmadığını gördü. Aslında bu isimler Dinewerî'nin mensubu olduğu Goraniceden başkası değildi. Dinewerî'nin bu konu ile ilgili *Kitabu'n-Nahl ve'l-Asel* isimli Bal ve Bal Arısını konu edinen bir başka eseri daha mevcuttur.¹⁸

---

¹⁸ Geniş bilgi için bkz. Ebu Hanife ed-Dinewerî, Bal ve Bal Arısı, trc. Ümit Demirhan, Hivda İletişim, İstanbul 2008

WisifZozani

İbn Wahşiyye'ye Ait *Şewqu'l-Müsteham Fi Marifeti Rumuzu'l-Aqlam* (Kalemlerin Sembollerini Öğrenmeye Tutkun Kimsenin Arzusu) İsimli Eserinde Kürdlerin Kullandığı Alfabeyi Gösteren Orijinal Kısım. (Viyana Kütüphanesi Arapça Yazmalar Bölümü No: 68)

Bu alfabenin varlığı Kürdce eserlerin erken bir tarihte kaleme alındığını bunun yanı sıra yazılan eserlerin bilim eserleri olduğunu ve Abbasiler döneminde başlayan tercüme faaliyetlerinde Arapça'ya çevrilen eserler arasında Kürdce eserlerin de bulunduğunu ortaya koyması açısından son derece önemlidir. Kürd edebiyatının kökeni ile ilgili yapılan araştırmalara yeni bir katkı olması açısından bu belge önemlidir. 1806 yılında ünlü Osmanlı tarihçisi Oryantalist Josef Van Hammer-Purgstall tarafından Viyana Kütüphanesi Arapça El Yazmalar Bölümü 68 numarad kayıtlı nüshadan istifade ile yayınlanan bu eser ancak 2003 yılında Beyrut'ta İyad Xalid et-Tebba tarafından tıpkıbasım yapılıncaya yeniden bilim dünyasına sunulmuş oldu. Eserin diğer nüshaları Paris Bibliotheque Nationale (Ulusal Kütüphane) 6805 numarada 131 yapraklı bir nüshası ile Tahran Sipehsalar Kütüphanesindeki muhtasar nüshalardır.

İbn Wahşiyye'nin yaptığı çevirilerin akıbeti ne oldu bilemiyoruz. Dünya kütüphanelerinde bulunan Arapça el yazmalarının hemen hemen hepsini taramamıza rağmen bu çevirilerin izine rastlayamadık. Endişemiz şu ki Moğollar, Mezopotamya'yı işgal edip ünlü Bağdat kütüphanelerini yaktıklarında bu çevirilerin bu esnada yok olmasıdır. Umud ederiz ki bu çeviriler bir gün gün yüzüne çıkar ve daha net bilgiler kavuşuruz. Ancak elimizdeki bu alfabenin varlığı bile çok büyük bir şanstır. Bu alfabeden hareketle Mezopotamya ve civarında bulunmuş antik döneme ait tabletler incelenebilir ve bu alfabe ile yazılmış dokümanlar okunup Kürdolojinin karanlık tarafları aydınlatılır.

.𐤀.𐤁.𐤂.𐤃.𐤄.𐤅.𐤆.𐤇.𐤈
 ا ب ج د ه و ز ح ط

.𐤉.𐤊.𐤋.𐤌.𐤍.𐤎.𐤏.𐤐.𐤑
 ي ك ل م ن س ع ف ص

.𐤒.𐤓.𐤔.𐤕.𐤖.𐤗.𐤘.𐤙
 ق ر ش ت ث خ ذ ض ظ

.𐤚.𐤛.𐤜
 ع ب ج

.𐤝.𐤞.𐤟.𐤠.𐤡.𐤢.𐤣.𐤤

WisifZozani

Josef Van Hammer-Purgstall Tarafından 1806 Yılında Londrada Yayınlanmış Olan Aynı Eserde Kürd Alfabetisini ve Arap Harflerindeki Karşılıklarını Gösteren Sayfa